

STORTINGET

Representantforslag 236 S

(2022–2023)

fra stortingsrepresentantene Rasmus Hansson, Une Bastholm og Lan Marie Nguyen Berg

Dokument 8:236 S (2022–2023)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Rasmus Hansson, Une Bastholm og Lan Marie Nguyen Berg om Fensfeltet og naturvennlig, sirkulær gruvedrift

Til Stortinget

Bakgrunn

Behovet for et grønt skifte i økonomien løftes fram som årsak til et økende behov for en rekke råvarer og metaller. Regjeringen har varslet en ny mineralstrategi og åpner for utredning av gruvedrift på havbunnen. LO, Norsk Arbeidsmandsforbund, NHO, Norsk Industri og Norsk Bergindustri la høsten 2022 fram en egen strategi med anbefalinger for industriell satsing på sjeldne jordartsmetaller.

Felles for disse initiativene er at de ønsker å sette fart i ny gruvedrift, mens det er uklart hvor godt de vil bidra til den andre hovedoppgaven for ny, grønn næringsvirksomhet i Norge: å kunne gjennomføres utslippsfritt og å levere på Naturavtalens forpliktelse om 30 pst. representativt vern og 30 pst. restaurering av natur innen 2030.

Det primære virkemiddelet for å sikre tilgang til nødvendige mineraler og metaller må være økt effektivisering og gjenvinning. Gjenvinningsgraden for de fleste metaller er i dag lav, og det finnes store mengder av mange metaller som allerede er utvunnet og i omløp. I en framtidig grønn og sirkulær økonomi må gjenbruk og resirkulering av metaller være viktigere enn ny utvinning. Forslagsstillerne mener man må legge til grunn et

mineralhierarki, etter modell av avfallshierarkiet, som fastslår at gjenbruk og resirkulering av mineraler så langt som mulig skal prioriteres framfor ny mineralutvinning. Likevel erkjenner forslagsstillerne at omstillingen til en grønn økonomi vil kreve noe ny mineralutvinning.

Kritiske råmaterialer er uunnværlige for teknologier i mange strategiske sektorer og for funksjonen til mange industrielle økosystemer. De har stor strategisk betydning og høy forsyningsrisiko. Etterspørselen etter disse materialene antas å øke, og Norge og Europa er foreløpig avhengig av import for å dekke sitt behov, særlig med tanke på det grønne og digitale skiftet. Det gjelder ikke minst ulike sjeldne jordartsmetaller som er nødvendige i det meste av moderne teknologi.

Kina har i dag over 90 prosent av verdens produksjon av sjeldne jordartsmetaller. Det skaper en strategisk avhengighet av Kina som blir stadig mer problematisk jo mer pågående Kina opptreer internasjonalt.

I Kina skjer mye av mineralutvinningen i Øst-Turkestan (Xinjiang), der det er godt dokumentert at undertrykkelsen av befolkningen er hard, og der risikoen for at ressurser og varer produseres med tvangsarbeid er stor. I Norge har det blant annet blitt avdekket at dette gjelder forsyningskjeder for solcellepaneler.

For å sikre EUs tilgang til diversifisert og bærekraftig forsyning av kritiske råmaterialer og redusere avhengigheten av Kina presenterte EU-kommisjonen den 16. mars i år «Critical Raw Materials Act». Formålet med rettsakten er å styrke EUs forsyningskjede for kritiske råmaterialer, diversifisere EUs import for å redusere «strategisk avhengighet», forbedre EUs overvåkingsskapasitet når det gjelder forstyrrelser i forsyningskjeden, og å øke resirkulering av kritiske råmaterialer i EU.

Rettsakten gir en oversikt over strategiske råmaterialer som er avgjørende for Europas grønne og digitale omstilling. Forordningen inkluderer både kritiske og strategiske råmaterialer. Videre setter den standarder for innenlandsk kapasitet for å diversifisere EUs forsyning av kritiske råmaterialer innen 2030, med mål om

- minst 10 pst. av EUs årlige forbruk til utvinning,
- minst 40 pst. av EUs årlige forbruk til foredling,
- minst 15 pst. av EUs årlige forbruk til resirkulering,
- maksimalt 65 pst. av EUs årlige forbruk av hvert strategiske råmateriale på ethvert stadium av bearbeiding skal komme fra et enkelt tredjeland.

Fensfeltet kan bli et viktig bidrag til norsk og europeisk råvareuavhengighet

Fensfeltet er en mineralforekomst ved Ulefoss i Nome kommune i Telemark. Det er påvist at det 4,5 kvadratkilometer store feltet inneholder anslagsvis 30–50 millioner tonn sjeldne jordartsmetaller. Sverige åpnet nylig et felt med sjeldne jordartsmetaller i Kiruna, med besøk av toppsjiktet i EU for å demonstrere betydningen av en slik forekomst. Fensfeltet antas å være en 30–50 ganger større forekomst enn Kirunafeltet og er trolig én av Europas største slike forekomster.

Neodym og praseodym utgjør 15–25 pst. av de sjeldne jordartsmineralene i Fensfeltet. Begge står på EUs liste over kritiske råvarer. I 2020 sto Kina for 99 pst. av leveransene til EU av både neodym og praseodym.

Neodym og praseodym har en rekke bruksområder. Blant annet er begge viktige komponenter i produksjon av el-motorer og generatorer (bl.a. til elektriske kjøretøy og vindturbiner). De er også viktige komponenter i annen elektronikk, herunder militært utstyr.

Forslagsstillerne mener at Norge trenger en egen strategi og et tettere samarbeid med Europa for å bygge opp demokratiske verdikjeder som øker forsyningssik-

kerheten og styrker menneskerettighetene og internasjonal rett og landets egne sikkerhetspolitiske interesser. Norge kan skape egne arbeidsplasser, redusere avhengighet av import av sjeldne jordartsmetaller og bidra i EUs tilsvarende strategi ved å utnytte ressursene i Fensfeltet.

Et så strategisk og internasjonalt viktig prosjekt som Fensfeltet kan bli, bør utvikles med en helt ny standard for miljø- og klimavennlig gruvedrift. Prosjektet bør være naturpositivt og ha som premisser at utvinningen skal skape arbeidsplasser lokalt, at verdikjeden i størst mulig grad skal være på norske hender, og at man skal ivareta lokalmiljøet. Da kan Fensfeltet bidra til å gjøre Norge ledende i å sette en ny og nødvendig standard for gruvedrift som vil komme som følge av det grønne skiftet.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen legge fram en plan for hvordan mineralutvinning ved Fensfeltet kan foregå på en måte som styrker demokratiske verdikjeder og forsyningssikkerheten for Norge og Europa, som ikke forurenser, og som ikke ødelegger natur, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.
2. Stortinget ber regjeringen utarbeide et mineralhierarki, etter modell av avfallshierarkiet, som legger til grunn at gjenbruk og resirkulering av mineraler alltid er å foretrekke framfor ny mineralutvinning.
3. Stortinget ber regjeringen legge fram en plan for økt gjenbruk og gjenvinning av kritiske mineraler, herunder sjeldne jordartsmetaller, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

11. mai 2023

Rasmus Hansson

Une Bastholm

Lan Marie Nguyen Berg